

УДК 378
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-1-49>

Оксана ЄФРЕМОВА,
orcid.org/0000-0002-5149-2151
кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри стоматології дитячого віку
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
(Львів, Україна) yefremova.oks@gmail.com

АРГУМЕНТАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ СИТУАТИВНО-КОМУНІКАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ДИТЯЧИХ СТОМАТОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Метою статті визначено аргументацію важливості використання ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії у підготовці майбутніх дитячих стоматологів.

Актуалізовано доцільність встановлення оптимально ефективною та позитивною комунікації з дитиною-пацієнтом в професійній діяльності дитячого стоматолога. Аргументовано, що оптимальним методом для формування відповідних умінь і навичок майбутніх дитячих стоматологів є використання в навчанні ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії майбутніх фахівців дитячої стоматології, що дасть змогу апробувати можливі зразки міжособистісних взаємин на рівні «дитячий стоматолог – дитина-пацієнт». Охарактеризовано три напрями застосування моделювання: гносеологічний, загальнометодологічний, психолого-педагогічний. Наведено приклади використання специфічних засобів, інструментів, способів спілкування майбутніх дитячих стоматологів з дитиною-пацієнтом. Аргументовано, що для створення ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії майбутніх дитячих стоматологів доречним є врахування досліджень науковців-психологів стосовно розкриття сутності проблемно-ситуативного методу.

Зроблено висновок, що в процесі оновлення професійної підготовки майбутніх дитячих стоматологів враховуються не лише сучасні досягнення стоматологічної науки і практики. Важливим складником у роботі фахівців дитячої стоматології є налагодження ефективних взаємин з пацієнтами дитячого віку. Узагальнено, що одним з найбільш вдалих методів підготовки студентів до оптимізації взаємодії на рівні «дитячий стоматолог – дитина-пацієнт» є використання в навчанні ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії, що можуть бути зразком для наслідування, предметом аналізу й обговорення, підґрунтям для активної мислєдіяльності та виявлення креативності студентів.

Ключові слова: дитячі стоматологи, професійна підготовка, ситуативно-комунікативні моделі, професійна взаємодія.

Oksana YEFREMOVA,
orcid.org/0000-0002-5149-2151
PhD (medical sciences),
Associate Professor at the Pediatric Dentistry Department
Danylo Halytsky Lviv National Medical University
(Lviv, Ukraine) yefremova.oks@gmail.com

ARGUMENTATION OF THE USE OF SITUATION-COMMUNICATIVE MODELS OF PROFESSIONAL INTERACTION OF FUTURE PEDIATRIC DENTISTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

The purpose of the article is to argue for the importance of using situational-communicative models of professional interaction in the training of future pediatric dentists.

The expediency of establishing optimally effective and positive communication with a child-patient in the professional activity of a pediatric dentist has been updated. It is argued that the optimal method for the formation of the relevant skills and abilities of future pediatric dentists is the use of situational-communicative models of professional interaction of future children's dentistry specialists in education, which will allow testing possible examples of interpersonal relationships at the level of "pediatric dentist – child-patient". Three directions of application of modeling are characterized: epistemological, general methodological, psychological and pedagogical. Examples of the use of specific means, tools, methods of communication between future pediatric dentists and a child-patient are given. It is argued that for the creation of situational-communicative models of professional interaction of future pediatric dentists, it is appropriate to consider the research of psychologists regarding the disclosure of the essence of the problem-situational method.

It was concluded that in the process of updating the professional training of future pediatric dentists, not only the modern achievements of dental science and practice are considered. An important component in the work of pediatric dentistry specialists is the establishment of effective relationships with pediatric patients. In general, one of the most successful methods of training students to optimize interaction at the level of "pediatric dentist – child-patient" is the use in education of situational-communicative models of professional interaction, which can be a role model, a subject of analysis and discussion, a basis for active thinking and revealing students' creativity.

Key words: *pediatric dentists, professional training, situational communication models, professional interaction.*

Постановка проблеми. Професійна підготовка майбутніх дитячих стоматологів враховує цілий комплекс функціонально-змістових ознак діяльності фахівців такої спеціальності й відтак охоплює різноспрямовані аспекти навчання студентів для роботи випускників медичних закладів освіти з пацієнтами дитячого віку. Адже в процесі надавання необхідної стоматологічної допомоги дітям різних вікових груп, дитячі стоматологи покликані враховувати особливості будови і динамічних вікових змін щелепно-лицевої частини в пацієнтів від народження й аж до завершення формування дитячого організму. Сформовані знання свідчатимуть про рівень професійної компетентності випускників медичних закладів освіти. Водночас важливим аспектом навчання студентів є зосередження уваги майбутніх стоматологів на особливостях встановлення оптимально ефектвної та позитивної комунікації з дитиною-пацієнтом. Тому в професійній підготовці майбутніх дитячих стоматологів важливо навчити студентів налагоджувати таку комунікативну взаємодію, яка в результаті сприятиме уникненню перестороги і боязні дитини-пацієнта зустрічі з лікарем-стоматологом і мотивуватиме дитину до регулярних відвідин стоматологічного кабінету. Оптимальним методом для формування відповідних умінь і навичок майбутніх дитячих стоматологів є використання в процесі професійної підготовки студентів стоматологічних відділень і факультетів ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії майбутніх фахівців дитячої стоматології, що дасть змогу апробувати можливі зразки міжособистісних взаємин на рівні «дитячий стоматолог – дитина-пацієнт».

Аналіз досліджень, присвячених вивченню проблем стоматологічної освіти, свідчить про те, що науковці розглядають різні чинники, що впливають на підвищення рівня підготовленості студентів до роботи за фахом у сфері стоматології. Так, дослідники визначають психологічні особливості й аргументують важливість формування науково-дослідної компетентності у професійній підготовці майбутніх лікарів-стоматологів (Гутор, Бойків, 2015). У дослідженні Я. Кульбашної виокремлено концептуальні основи формування професійної компетентності майбутніх фахівців у

галузі стоматології (Кульбашна, 2014). Науковці підкреслюють важливість використання новітніх технологій навчання у підготовці майбутніх лікарів-стоматологів (Дівнич, 2014; Остафійчук, Батіг, Бамбуляк, Лопушняк, 2021) та презентують результати власних досліджень, спрямованих на вдосконалення сучасних методів викладання на кафедрі ортопедичної стоматології (Дюдіна, 2019). Особливу увагу дослідники приділяють використанню інтерактивних методів навчання у підготовці медиків (Melnychuk, 2020) і зокрема – лікарів-стоматологів (Мунтян О., Горай, Мунтян В., Шінкарук-Диковицька, Тепла, 2018), що сприяє формуванню комунікативної компетентності майбутніх лікарів (Дроненко, 2018). Однак проблема використання ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії у підготовці майбутніх дитячих стоматологів не була предметом цілеспрямованих наукових розвідок, хоча дослідники підкреслюють доцільність моделювання педагогічних систем і процесів (Лодатко, 2022).

Мета статті полягає в аргументації важливості використання ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії у підготовці майбутніх дитячих стоматологів.

Виклад основного матеріалу. За основу використання ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії майбутніх дитячих стоматологів взято наукове обґрунтування процесу моделювання. Враховано різні аспекти застосування означеного процесу в педагогічному середовищі. Так, Є. Лодатко визначає і характеризує три напрями застосування моделювання: гносеологічний, загальнометодологічний, психолого-педагогічний (Лодатко, 2022: 5–6).

Адаптувавши зміст означених напрямів у контексті нашого дослідження, розглядаємо сутність гносеологічного спрямування ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії майбутніх дитячих стоматологів у двох розуміннях:

1. З позиції професійної компетентності дитячого лікаря-стоматолога, що потребує досконалого знання функціоналу фахівця дитячої стоматології. Тому в таких імітаційних моделях професійної діяльності, що використовуються на заняттях, здебільшого акцентується увага на використанні засобів симуляційного навчання (реалістичних моделей

зубів, щелеп, лицьової частини черепа тощо), що є об'єктами практичної роботи дитячого стоматолога. Відбувається навчання студентів досконало володіти навичками стоматологічних маніпуляцій у змодельованих клінічних ситуаціях для наслідування апробованих дій у майбутній стоматологічній практиці.

2. З позиції викладача медичного закладу вищої освіти використання моделювання спрямовується на «пізнання педагогічного явища» (наприклад, цілеспрямована підготовка майбутніх дитячих стоматологів до організації ефективної комунікативної взаємодії з пацієнтами), «у якому модель відіграє роль проміжного об'єкта» (Лодатко, 2022: 6). Відтак роль викладачів полягає у розробці оптимально реальних моделей професійної діяльності дитячих стоматологів, де враховуються не лише фахові знання студентів, а й уміння налагоджувати ефективну комунікацію з іншими суб'єктами професійної взаємодії.

Загальнометодологічний аспект ґрунтується на врахуванні наукових засад процесу моделювання ситуативно-комунікативних зразків професійної взаємодії майбутніх дитячих стоматологів. Відтак у розробці викладачами адекватних ситуативно-комунікативних моделей доцільно цілеспрямовано та комплексно використовувати такі методологічні підходи:

– системний, що дає змогу поєднати медичний, стоматологічний, психологічний, педагогічний зміст у системі професійної підготовки майбутніх дитячих стоматологів;

– аксіологічний – для формування у студентів стійких мотивів, цінностей, інтересу, прагнення до професійного становлення як успішного фахівця в галузі дитячої стоматології;

– акмеологічний – з метою визначення студентами вершин власного професіогенезу спочатку в процесі професійної підготовки у медичному закладі вищої освіти для отримання спеціальності дитячого стоматолога, а надалі – у майбутній роботі за фахом;

– праксеологічний – для створення умов практичної апробації студентами різних зразків ситуативно-комунікативних моделей з метою усвідомлення специфіки і доцільності виконання тих чи інших дій, враховуючи структуру, зміст, механізми управління діяльністю та процеси, що перебувають в основі комунікативної взаємодії дитячого стоматолога, «оскільки саме вони, вирізняючись різноманітністю, формують поведінку» (Лодатко, 2022: 48);

– особистісно орієнтований – для усвідомлення студентами важливості налагодження ефективних комунікативних взаємин з дитиною-пацієнтом. Адже «розвиток особистості в дитинстві

відбувається під впливом не лише різноманітних соціальних інститутів (сім'ї, школи, позашкільних закладів, засобів масової інформації тощо), а й живого, безпосереднього спілкування дитини з оточуючими людьми» (Ліфарєва, 2003: 59);

– діяльнісний – для формування професійних умінь і навичок майбутніх дитячих стоматологів організувати ефективне спілкування з дитиною-пацієнтом. Студенти покликані апробувати власні професійні дії в ситуативно-комунікативних моделях, враховуючи вік дитини, стоматологічні проблеми, доступність надання інформації, рекомендацій, пропозицій та ін. Адже «перетворення спілкування, ускладнення і збагачення його форм відкривають перед дитиною нові можливості для особистісного зростання» (Ліфарєва, 2003: 61). Мається на увазі розширення світогляду дитини в контексті важливості систематичного відвідування стоматологічного кабінету, дотримання особистої гігієни з метою уникнення стоматологічних проблем в майбутньому чи вирішення актуальних стоматологічних проблем на етапі звернення до лікаря-стоматолога.

Психолого-педагогічний аспект моделювання дає змогу враховувати й фіксувати різні сторони навчально-виховної та загальнопедагогічної діяльності викладачів, виявляти на цій основі психолого-педагогічні закономірності (Лодатко, 2022: 6). Встановлені закономірності стосуються як студентів, у яких формуються професійно-комунікативні вміння і навички, необхідні для роботи з пацієнтами дитячого віку, так і дитини-пацієнта, щоб урахувати закономірності розвитку дитячого організму в різних вікових періодах.

Так, майбутні дитячі стоматологи покликані враховувати, що саме період раннього дошкільного дитинства, коли організм дитини, її мозок ще досить пластичні і перебувають у стадії дозрівання, можна вважати сенситивним для сприйняття дитиною-пацієнтом актуальних вказівок лікаря-стоматолога стосовно необхідності дотримання стоматологічної гігієни. Дослідники стверджують, що особливий інтерес становлять періоди формування у дитини основних базисних рис особистості, до яких відносять тривожність і невротичність (Ліфарєва, 2003: 64). У цьому випадку студенти, які братимуть участь у ситуативно-комунікативних моделях професійної взаємодії на рівні «дитячий стоматолог – дитина-пацієнт» повинні набути досвіду налагодження міжособистісної взаємодії з конкретною метою та впливу на свідомість дитини з використанням специфічних засобів, інструментів, способів спілкування, куди відноситься:

– вибір спеціального одягу, який позитивно впливатиме на дітей-пацієнтів (наприклад, медичні костюми чи шапочки з принтом фігурок героїв популярних мультфільмів чи друком тексту або зображень, дотичних до стоматології) і не викликатиме негативного відчуття у лікарів-стоматологів (наприклад, заміна традиційного білого кольору медичного одягу, що був символом чистоти і стерильності, однак зумовлює негативний вплив на зір і швидко втомленість медичного персоналу) на різні відтінки синього та зеленого;

– демонстрація муляжів здорових зубів, засобів особистісної гігієни для догляду за зубами і ротовою порожниною загалом, щоб сформувати у дитини бажання мати «сліпучу посмішку» за умови систематичного відвідування стоматологічної установи, виконання гігієнічних процедур, профілактики захворювань і лікування пошкоджених зубів тощо;

– ознайомлення відвідувачів дитячого стоматологічного кабінету з можливими стоматологічними проблемами у пацієнтів дитячого віку, якщо не дотримуватися правил гігієни ротової порожнини;

– переконання дитини в необхідності виконання певних стоматологічних маніпуляцій на даному етапі зустрічі з дитячим лікарем-стоматологом;

– створення позитивного емоційного клімату у спілкуванні, щоб мінімізувати страх дитини перед можливими неприємними відчуттями, що супроводжуються стоматологічним втручанням;

– використання іграшок (які є одним із атрибутів дитячого стоматологічного кабінету), простих стоматологічних інструментів і засобів, щоб дати змогу дитині-пацієнту (особливо до 3–5 років) зімітувати роль лікаря-стоматолога, який лікує іграшкових пацієнтів тощо. Адже комунікація передбачає не лише спілкування між людьми (в даному випадку на рівні «лікар-стоматолог – дитина-пацієнт»), а й використання неживих предметів, які сприятимуть налагодженню ефективної комунікативної взаємодії.

Для створення ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії майбутніх дитячих стоматологів доречним є врахування досліджень науковців-психологів стосовно розкриття сутності проблемно-ситуативного методу як «основного у сфері педагогіки» (Фурман, 2010: 19), що передбачає проектування, організацію, існування та здолання педагогічних проблемних ситуацій (які в контексті нашого дослідження відображають моделі професійної взаємодії дитячого лікаря-стоматолога)

Так, А. Фурман пропонує розподілити процес реалізації методу проблемно-ситуативної педаго-

гічної діяльності (якою є і робота викладача зі студентами, і робота дитячого стоматолога з дітьми-пацієнтами) на «чотириланковий цикл:

а) введення в проблемну ситуацію;

б) її утримання і робота в ній;

в) вихід із цієї напруженої ситуації;

г) педагогічна рефлексія входження, роботи і виходу із перебореної проблемної ситуації» (Фурман, 2010: 19).

Таким чином, використовуючи в навчанні студентів стоматологічного факультету моделювання зразків (реальних чи можливих) професійної взаємодії дитячого лікаря-стоматолога, викладачі ставлять за мету досягнення таких цілей:

– створення умов професійної життєдіяльності майбутніх дитячих стоматологів, в яких відображаються стан, диспозиції, обставини змодельованого професійно-комунікативного середовища;

– виявлення кожним студентом індивідуального сприйняття та розуміння сутності змодельованої професійно-комунікативної ситуації, що реалізується в умовах активного обміну думками, враженнями, пропозиціями тощо завдяки створенню інтерактивного освітнього середовища у професійній підготовці майбутніх медичних фахівців (Melnychuk, 2020);

– персоналізоване представлення студентами зразків професійно-комунікативної взаємодії дитячого стоматолога;

– акцентуація уваги студентів на множинності способів як сприйняття моделей професійно-комунікативної взаємодії дитячих стоматологів, так і різноманітності способів виходу та успішного вирішення проблемних ситуацій, що підкреслює «неможливість продовжувати тиражувати звичні способи мислення і діяльності, і як потребу їх більшої чи меншої зміни, трансформації, оновлення» (Фурман, 2010: 20);

– спонукання студентів до рефлексії, щоб майбутні дитячі стоматологи мали змогу оцінити власні професійно-комунікативні дії, визначити позитиви в представлених моделях професійної комунікації іншими студентами, виявити передбачуваність дій чи незгоду з ними, що активізує аналітично-мислительну діяльність усіх учасників.

Характерною ознакою використання ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії майбутніх дитячих стоматологів є те, що створені ситуації комунікативної взаємодії не аномалізують змодельований процес як певний зразок професійної діяльності фахівців означеної спеціальності, а відображають його «цілісно, органічно, квітально» (Фурман, 2010: 21). Це дає змогу поєднати фахову підготовку майбут-

ніх стоматологів, психолого-педагогічні аспекти навчання студентів до роботи з пацієнтами дитячого віку, формування у них комунікативних вмінь і навичок організації ефективних взаємин з пацієнтами різних вікових категорій.

Висновки. У процесі оновлення професійної підготовки майбутніх дитячих стоматологів враховуються не лише сучасні досягнення стоматологічної науки і практики. Важливим складником у роботі фахівців дитячої стоматології є

налагодження ефективних взаємин з пацієнтами дитячого віку. Одним з найбільш вдалих методів підготовки студентів до оптимізації взаємодії на рівні «дитячий стоматолог – дитина-пацієнт» є використання в навчанні ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії, що можуть бути зразком для наслідування, предметом аналізу й обговорення, підґрунтям для активної мислєдіяльності та виявлення креативності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гутор Н. С., Бойків А. Б. Психологічні особливості та науково-дослідна компетентність у формуванні майбутніх лікарів-стоматологів. *Медична освіта*. 2015. № 3. С. 138–139.
2. Дівнич Т. Я. Новітні технології навчання у підготовці майбутніх лікарів-стоматологів. *Вісник проблем біології і медицини*. 2014. № 4(2). С. 39–42.
3. Дроненко В. В. Дослідження комунікативної компетентності майбутніх лікарів. *Медична освіта*. 2018. № 4. С. 41–47.
4. Дюдїна І. Л. Удосконалення сучасних методів викладання на кафедрі ортопедичної стоматології ХНМУ. *Експерим. та клініч. стоматологія*. 2019. № 1/2. С. 38–42.
5. Кульбашна Я. А. Концептуальні основи формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології. *Освітологічний дискурс*. 2014. Вип. 2(6). С. 86–96.
6. Ліфарєва Н. В. Психологія особистості: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 240 с.
7. Лодатко Є. О. Педагогічне моделювання: монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2022. 206 с.
8. Мунтян О. В., Горай М. А., Мунтян В. Л., Шінкарук-Диковицька М. М., Тепла Т. О. Впровадження інтерактивних методів навчання у підготовці лікарів-стоматологів. *Вісник Вінницького національного медичного університету*, 2018. Вип. 22(4). С. 691–695.
9. Остафійчук М. О., Батїг В. М., Бамбуляк А. В., Лопушняк Л. Я. Застосування педагогічних технологій при підготовці майбутніх стоматологів. *Актуальні проблеми сучасної медицини*. 2021. № 22, 1 (77). С. 162–167.
10. Фурман А. В. Педагогіка як сфера мислєдіяльності: наукове видання. Тернопіль : ВЦ НДІ МЕВО, 2010. 24 с.
11. Melnychuk I. M. Peculiarities of creating interactive educational environment in vocational training of future medical specialists. *Медична освіта*. 2020. № 2. С. 87–91.

REFERENCES

1. Hutor N. S., Boikov A. B. Psykhologichni osoblyvosti ta naukovo-doslidna kompetentnist u formuvanni maibutnix likariv-stomatolohiv [Psychological features and research competence in the formation of future dentists]. *Medical education*. 2015. No. 3. P. 138–139. [in Ukrainian].
2. Divnych T. Ya. Novitni tekhnolohii navchannia u pidhotovtsi maibutnix likariv-stomatolohiv [The latest learning technologies in the training of future dentists]. *Herald of problems of biology and medicine*. 2014. No. 4 (2). P. 39–42. [in Ukrainian].
3. Dronenko V. V. Doslidzhennia komunikativnoi kompetentnosti maibutnix likariv [Research of communicative competence of future doctors]. *Medical education*. 2018. No. 4. P. 41–47. [in Ukrainian].
4. Diudina I. L. Udoskonalennia suchasnykh metodiv vykladannia na kafedri ortopedychnoi stomatolohii KhNMU [Improvement of modern teaching methods at the Department of Orthopedic Stomatology of KhNMU]. *Experimental and the clinical dentistry*. 2019. No. 1/2. P. 38–42. [in Ukrainian].
5. Kulbashna Ya. A. Kontseptualni osnovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv u haluzi stomatolohii [Conceptual bases of formation of professional competence of future specialists in the field of stomatology]. *Educational discourse*. 2014. Issue 2 (6). P. 86–96. [in Ukrainian].
6. Lifarieva N. V. Psykholohiia osobystosti [Personality psychology]: education manual. Kyiv: Center for educational literature, 2003. 240 p. [in Ukrainian].
7. Lodatko Ye. O. Pedahohichne modeliuвання [Pedagogical modeling]: monograph. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2022. 206 p. [in Ukrainian].
8. Muntian O. V., Horai M. A., Muntian V. L., Shinkaruk-Dykovytska M. M., Tepla T. O. Vprovadzhennia interaktyvnykh metodiv navchannia u pidhotovtsi likariv-stomatolohiv [Implementation of interactive teaching methods in the training of dentists]. *Bulletin of the Vinnytsia National Medical University*. 2018. Issue 22 (4). P. 691–695. [in Ukrainian].
9. Ostafiichuk M. O., Batih V. M., Bambuliak A. V., Lopushniak L. Ya. Zastosuvannia pedahohichnykh tekhnolohii pry pidhotovtsi maibutnix stomatolohiv [Application of pedagogical technologies in the training of future dentists]. *Actual problems of modern medicine*. 2021. No. 22, 1 (77). P. 162–167. [in Ukrainian].
10. Furman A. V. Pedahohika yak sfera myslediialnosti [Pedagogy as a sphere of thinking]: scientific edition. Ternopil: Central Research Institute MEVO, 2010. 24 p. [in Ukrainian].
11. Melnychuk I. M. Peculiarities of creating interactive educational environment in vocational training of future medical specialists. *Medical education*. 2020. No. 2. P. 87–91.